

Владимир Ђорђевић

Култура и уметности у Милошевој престоници

Крагујевац. Некада престоница Србије, некада културна престоница Србије, некада место где се рађа „модерна“ српска држава, некада град у коме пише песме и слика Ђура Јакшић, у коме предаје Јован Стерија Поповић, у коме гимназију учи Радоје Домановић. Некада град у коме представе режира Јоаким Вујић, у коме се оснива прво позориште, Димитрије Давидовић оснива и штампа прве српске новине, постављају се темељи српског универзитета, место у коме почиње да ради прва библиотека, први музеј, галерија, прва школа цртања, оснива се прва опера.

Све то двадесетих и тридесетих година деветнаестог века, дакле, некада, некада давно.

А данас?

Као да све то и није било у Србији, као да је било у некој другој земљи, као да се то десило неком другом народу. Зар би и један народ могао то тако лако заборавити, и у граду где се све ово десило, дозволио да се дешава ово чега смо сведоци, а дешава се, што

би један умни човек рекао „још мало, па ништа“.

Данас је Милошева престоница град са 200.000 становника, а градско позориште има једва 280 седећих места. Да, да, јесте, ако има уметника може се играти и под шљивом, али ни шљива више нема, бољи је хлад „под бетоном“ и сунцобранима, а уметника, има ли њих? Овде улазимо у филозофију. Шта је уметност, ко су уметници? Опет позивамо историју да нам покаже и појасни. Уметници су били они српски песници, који нису имали редовну плату, често ни парче хлеба, они сликари, којима је често једина плата била благодат Божија док су осликавали највећа дела светског фреско-сликарства у нашим манастирима.

Уметници су били они књижевници којима је једино богатство било њихово дело, у свој својој сили и неограничености, јер свако право богатство је неограничено, као на пример љубав. А све вредне ствари су бесплатне као интелигенција, ум, разум, душа. Сви ти уметници, исијавали су стваралачким надахнућем и волели уметност у

себи, гајили је и даривали човечанству. Данас „уметници“ изгледа више воле своје „Ја“ у уметности, и важније је: „Када ће плата“, него: „Да ли стварамо“.

Чини се да смо мало побркали лончиће, па из тог бркања остаје нам прљави траг око усана који нас и одаје, одаје да нисмо ти за које се представљамо. То је темељ проблема у ономе што се од културних садржаја нуди у Крагујевцу. Да су сви који се тако представљају заиста уметници, па град би био преплављен уметношћу, мада тада би постојала опасност да се подавимо у толикој уметности, али боље и удавити се у уметности, него живети без ње. Без ње нема живота, без ње живот је привид, бледа слика, промашени покушај, није чак ни копија, јер да бисте имали копију морате имати оригинал, а ми смо далеко од тога. Као и на државном тако и на локалном нивоу, не схватамо да култура није, и не сме да буде, само „терет буџету“, да је то оно што оживљава, оплемењује, подиже, обоготворава, оно што живот преображава у живљење, у пут са радостима свакодневним.

Ниво свести о култури и уметности осликава најбоље брига (небрига) државних и градских установа о њој, али и брига (небрига) појединаца који се уметницима зову. Када би сви они кренули да стварају, дела њихова би откравила запретену свест колективну. Све смо окренули и изопачили, циљ уметности и културе није да уметнику донесе дукате, већ да времену донесе сјај непролазни. Да су Нушић, Дис, Шантић, Глишић, Веселиновић, чекали да приме плату, па да пишу, не бисмо данас постојали. Тако да нам се

будући дани не радују, јер не стварамо оно што је човеку од хлеба потребније, а то су искрена дела духом истине исписана.

И сваки покушај, оних који још нису искварили погледе, бива угушен, осиношћу оних, који су право да буду уметници за себе присвојили, У том злочину је корен ништавости у култури данас, некада српске престонице. Бити уметник то значи препознати дар који имаш, истраживати га и давати га, јер се он давањем умножава. Бити уметник и стварати уметничка дела не може се силом научити. Онда би сви који заврше уметничке школе били врхунски уметници, а сведоци смо да није тако. Само дух времена, средина, људи, очи публике, само су то кантари на којима се мери да ли је нешто уметност или не.

Све ово креира, односно не креира, слику културних дешавања у Крагујевцу, доводи до тога да домаћих драмских писаца нема на сцени, вероватно што млади данас знају много страних језика па је лакше да прате те стране писце (да се деца не замарају старином), а и ти наши писци су некако заостали. Пишу о неким стварима које никога не занимају, а баш су нам те ствари замутиле погледе, па и не видимо да нам управо ова дела дају решење. Не, не, боље је гледати драме страних писаца, а и имена јунака су код њих лепша, ма коме би се допао Драгутин, Милутин, Гвозден и Драгица. Наше ништа, нипошто.

У граду, у који још кнез Михаило уноси дух градских манира, данас нема балова, у коме су излазиле Новине српске данас једва преживљава један

градски лист (можда се јуче и угасио), једва да постоје, једна приватна и једна градска телевизија. А уметник ако је прави, од праха сунчаног направиће још већу светлост. Требало би да град на Лепеници, има неколико позоришта, бар два, а ми свега 280 седишта у сали (удобна су).

И на послетку, заборавили смо начело диверсификације, о коме нам је још Црњански говорио. Оно казује да никако политика не сме задирати у културу, никако, али ми као и за много других савета, остасмо глуви. Не сећамо се ни централног момента културне политике, а то је: српско становиште. А које би требало да буде у срцу Србије, у Крагујевцу? То би требало да буде тако у читавој Србији, али не смемо, да којим случајем не повредимо некога, а себе можемо и да убијемо, не мари, ми смо великодушни, нека други имају простора.

Морамо се ослободити неких заблуда и погрешних визија. Морамо схватити, да рад једино рађа вредна дела. Позабавимо се комплексом инфериорности, позабавимо се и том саблазни самопрецењивања која нас скупо кошта.

Давно, давно, те 1840. године у Крагујевцу је основана прва опера у Србији, данас, опере нема, а и певају се неке друге песме, нису некако за оперу, народ не би слушао, па зашто онда да се цепају грла уметника. Боље је, да оперски певачи раде као ноћни чувари, тада не сметају никоме, могу до миле воље да „запевају“.

Изложбе, опет, народ не воли, треба да се оде до галерије, а и најчешће се не зна шта је уметник насликао,

нити може да се схвати, ни речима изрази. А оне слике на којима су потписи великих светских и српских сликара тога нема, ваљда су велике слике сликали па ко то сада да довлачи, превози, качи, а и ко то да плати, боље да се да неком спортском клубу, они одиграју једну утакмицу и одмах нам је свима боље. А не знамо колико би нам тек било добро када бисмо стали пред једно велико уметничко дело, његова сила и енергија подигли би нас изнад времена, па бисмо одатле лепше видели и знали како и куда даље. Још ако утакмицу изгуби наш тим, онда заиста не знамо куда даље.

Књижевне вечери – то као знамо шта је, али ни тамо не идемо, има ту нека група људи која иде, ваљда је довољно да се то вече „одржи“, а и када бисмо сви отишли свакако не бисмо могли да станемо, па зашто онда да идемо да бисмо се вратили кући. А и ти писци, ваљда им је довољна порука тих петнаестак људи, да не треба више да пишу, већ да раде нешто корисно.

Концерата има, три дана за редом двадесет бендова се изређа, ако тада ниси у граду, ко ти је крив. На њима буде младих, који једва да неку песму тих бендова и знају, а за концерте озбиљне музике заинтересованост је... еее...

Ако се не бавимо културом неће се ни живот нама бавити, имаћемо цивилизацију бавећи се коришћу, али неће мо имати самосвест и стварност постојања, а друштво које ово има превазилази оквири цивилизације и израња из благодати културе, постаје култура.

И даље, Лепеница протиче, срећом мала је вода, па не може да нас запљусне и баца нам у лице истину векова, који су заједно са њом овим градом протекли. Да може, ваљда би нас

отрезнила додиром епоха, и схватили бисмо дубину своје неозбиљности што се не бавимо озбиљно културом и уметношћу, јер то је искра која животу живот даје.

